

„Aki a kulturális szférában dolgozik, az erre a hivatásra tette fel az életét”

Kovács János tévHITEKRŐL, infernális fogalmakról és arról, valóban sok-e a zenekar

„Miért gondolják azt, hogy ha valaki közalkalmazottá válik az Operaházban vagy egy zenekarban, attól kezdve elkényelmesedik?” – teszi fel a kérdést a Kossuth-díjas karmester, aki 1973 óta a dalszínház tagja, és rendszeresen vezényli az ország számos együttesét. Kovács János úgy látja, hogy a művészek döntő többsége mindent megtesz azért, hogy estéről estére jobb teljesítményt nyújtson, mert a zenére, a művészetre tette fel az életét. Ezért is fontos, hogy közalkalmazottként anyagi biztonságban legyen, hogy a saját társulatának vezetői ‘helyzetbe hozzák’, és minél jobban kamatoztathassa a tehetségét.

■ *Úgy tudom, határozott véleménye van arról, miért fontos, hogy a művészek közalkalmazottként tevékenykedjenek.*

– Hozzá kell tegyem, igazán az Operaházról – ahol 1973 óta vagyok tag – s azokról az együttesekről tudok nyilatkozni, amelyekkel dolgozom, de meggyőződésem, hogy a kulturális szférában dolgozó, valamennyi más közalkalmazottat ugyanígy érinti a problémakör. A dalszínházban a kezdetektől megtapasztaltam a művészeknek biztonságot nyújtó rendszert. A rendszerváltás előtt ütötte fel először a fejét az a hang, hogy a közalkalmazottiság ‘túlvédi’ az Operaház dolgozóit. Akkoriban ugyanis még mindez az összes munkatársra vonatkozott, az utóbbi években jutottunk el odáig, hogy ez csak a csoportos szereplőkre, a kórusra, a zenekarra, valamint a műszakra igaz. Úgy látom, hogy ‘túlvédettségről’ csak abban az esetben beszélhetünk, ha valaki már nem volt képes arra a színvonalra, ami alapján felvették az intézménybe, és tőle éppen a közalkalmazotti státusz miatt nem lehetett megválni. Például ez korábban az énekeseknél száz művészből ötöt érintett. Az akkori rendszerben is el kellett volna ezt magyarázni a művészeknek, bármennyire is fájdalmas, s szelíden, a lehető leghumánusabb módon el kellett volna köszönni tőlük. Abban az időben ugyan megvolt a lehetőség a szakmai nyugdíjazásra, de az akkori jogrend ezt az eljárást megnehezítette vagy lehetetlenné tette. Azóta azonban a rendszer oly módon változott, hogy ma már jócskán van lehetőség megválni azoktól, akik nem felelnek meg. Az együttesek ismeretében azt kell mondjam, ez elenyésző töredékét jelenti a művészeknek. Most ismét megjelent ez a vélekedés, hogy mennyi hátránya van a közalkalmazottiságnak... Ez több téveszmében gyökeredzik. Az első számú tévhit az, hogy a művészek „túl vannak védve”, így olyanok is a társulatokban maradnak, akiknek nem lenne ott a helyük. A második pedig – amit ma sajnos kiváló művészek is osztanak –, hogy közalkalmazottnak lenni egyenlő a nyugdíjas állással. Ha valaki bekerül egy társulathoz, „akkor a nyugdíjas koráig biztosítottan látja az életét”, és ezért kényelmessé válik.

■ *Gondolom, nem ez a sokéves tapasztalata.*

– Aki erre a pályára lép, a kulturális szférában dolgozik, az erre a hivatásra tette fel az életét. Ezek nem patetikus szavak, ez az igazság. Nagyon kevés olyan művész akad, aki nem tartja karban magát, nem végzi teljes odaadással a feladatát. De őket is lehet először figyelmeztetni, és ez a gond ily módon orvosolható. Hatalmas és szörnyűséges tévhit, hogy ha valaki bekerül egy közalkalmazotti állásba, attól kezdve nem tesz meg mindent, hogy jobbá váljon.

Állandó rettegésben pedig nem lehet jól művészi teljesítményt nyújtani! Két karmesterrel is beszéltem, akik szó szerint azt mondták, hogy nem baj, ha a zenész fél... Az énekesi vagy a balettművészi hivatás az egyik legveszélyesebb szakma, de egy karénekes, egy zenekari művész ugyanígy állandó feszültségnek van kitéve. Nagyon közelről megtapasztaltam, hiszen operaénekes volt a feleségem. Rengeteg a stresszforrás: a hangszalagok állapota, a partnerek, a zenekar aznapi diszpozíciója, a rendező elképzelései... Ezért ezeknek a művészeknek a közalkalmazottiság azt jelenti, hogy biztosított a létezésük, s a teljes koncentrációjukat a hivatásuknak szentelhetik. Annak a záloga, hogy normális művészi munka folyhat. Gyakran hivatkoznak arra, hogy például a zenekarban kedvetlen, unott arcokat látni. Fel sem merül a gyanúja annak a ténynek, hogy a darab nehézségének nem megfelelő mennyiségű, értelmetlen próbán kell részt venniük a művészeknek, vagy akár a próbavezetők alkalmatlansága miatt, rossz akusztikájú, levegőtlen szűkös próbatermekben, indokolatlan túlhajtásban, etc. Sajnos az utóbbi évtizedekben a művészeti intézmények élére is egyre többen kerültek olyanok, akiknek a hatalom birtoklása és gyakorlása a legfontosabb, s ezeknek a színházvezetőknek, karmestereknek is belopózott a szótárába két infernális fogalom: ‘a piaccgazdasághoz való alkalmazkodás’ és a ‘költséghatékony működtetés’. Közben mindenki tudja, hogy különösen az opera, de a „komolyzene” – bár gyűlölöm ezt a megjelölést, hiszen számomra csak a zene fogalma létezik – a legköltségesebb műfajok közé tartozik. Nem lehet olyan drága ope-

ra- vagy koncertjegyeket eladni, amelyek fedeznék egy-egy társulat működését... (Ezt már Rudolf Bing, a MET legendás menedzserigazgatója is megírta könyvében.) Egy zongoristának sem lehet azt mondani, hogy sokba kerül, ha mindkét kezét, és mindegyik ujját használja... A fenntartók azzal az átalakítással, hogy a művészek közalkalmazottakból munkavállalókká válnak, azt szeretnék elérni, hogy aki jó, az remekül keressen, aki pedig kevésbé kiváló, annak csökkenjen a fizetése. Igen ám, de szigorú a szűrő, bármely társulatba csak úgy kerül be valaki, hogy szakmai zsűri előtt próbajátékon vesz részt.

■ *Amelynek megvannak a maga rigorózus szabályai.*

– Így igaz, és azt követően is csak próbaidőre veszik fel... Ha valaki tisztességes próbajátékkal kerül be egy együttesbe, utána nincs más dolga, mint karbantartania magát. Már csak a saját önbecsülése, ambíciója miatt is. A környezetemben mindenki rendszeresen gyakorol, legtöbbször a megszállottságig. Nem kellene most olyan szemléletet bevezetni, hogy minden hamis hang után retorzió jár... A művészek 99%-a erre a hivatásra teszi fel az életét, és jól csinálja a dolgát. Ha valaki nem így gondolja, az szakmailag tájékozatlan. Éppen ezért mindez nem szociális, hanem szakmai kérdés. A művészek megpróbálják a legtöbbet kihozni a tehetségükből. A munkáltatónak pedig annyi lenne a dolga – amellet, hogy biztos megélhetést nyújt – hogy 'helyzetbe hozza' őket, azaz olyan munkakörülményeket biztosít, hogy meg tudják mutatni, mire képesek. Ez a döntő és nem az, hogy milyen státuszt biztosít nekik.

■ *Miért látja veszélyesnek, ha megszűnik a kulturális területen a közalkalmazotti státusz?*

– Mert helyette olyan konstrukció lép életbe, ami kiszolgáltatottabbá teszi a művészt. A Rádió Művészeti Együtteseinél nem közalkalmazottak a muzsikuskok, de Kovács Géza személyében olyan igazgató áll a társulat élén, aki hatalmas szakmai tapasztalattal irányítja a zenekart, s megvédi a művészeit. Határozatlan időre szóló szerződéssel dolgoznak, ugyanúgy próbajátékkal lehet bekerülni az együttesbe, s biztosan megkapják a havi fizetésüket. De ha nincsenek fékek és biztosítékok, akkor az adott igazgató, karmester autokrata módon járhat el, és sajnos az ilyen vezetőlől van több... Olyanokból, akik ettől kezdve bármelyik művészüknél azt mondhatják: rád nincs szükségem. Visszatérve a Rádió együtteseiére, a legborzasztóbb példa, hogy körülbelül tíz évvel ezelőtt országunk egyik legnagyobb büszkeségét, a nemzetközi hírű Rádióénekkart racionalizálás címén (spórolás miatt, hozzáértés nélkül) megfélemték. Ezzel gyakorlatilag a kórusirodalom jelentős részének megszólaltatásától fosztották meg... A mostani helyzet teljes létbizonytalanságot fog eredményezni. Arról nem is beszélve, hogy mióta megjelent a fizetésekben a mozgó bér, azaz a spielgeld, azóta van egy nem túl magas alapbér, s ehhez társul az előadások és próbák alapján a többlet. Ha egy együttes

sokat szerepel, jó a fizetés, ha nem, akkor nagyon kevés. A Rádiózenekarnál is volt egy olyan időszak, amikor a fenntartó úgy vélte, azzal kell csökkenteni a költségeket, hogy minél kevesebb koncertet adjanak, minél kisebb létszámmal, minél kevesebb próbával... Ez pedig bűjtött fizetéscsökkentés volt a muzsikuskok számára.

Mióta már Kodály szelleme is eltűnt ebből az országból, a legnagyobb gond, hogy még az értelmesebb fenntartók is úgy vélik, a „komolyzene” a szórakoztatóiparba tartozik. Ennek fényében nemcsak a közalkalmazotti státuszok megszűnté fenyeget, hanem az állandó gazdasági gondok miatt ismét felmerülhet, hogy sok a zenekar.

■ *Ezt sajnos mostanában ismét egyre gyakrabban lehet hallani...*

– Igaz, hogy a népesség 3%-a jár koncertre, pedig minden ember szellemi táplálékához hozzá kellene tartoznia a zenének... Már gyerekkortól rá kellene szoktatni mindenkit arra, hogy a kötelező irodalmi olvasmányok (Egri csillagok, Hamlet) mellett ugyanilyen kötelező jelleggel megismerkedjenek A varázsfuvolával, vagy Kodály Psalmus Hungaricusával. Ezt a szemléletet egészen idős korig el lehetne nyújtani, bölcsőtől a sírig. Akkor kiderülne, nemhogy sok, hanem kevés is a zenekar. Kérdés persze, hogy ezek az együttesek megfelelnek-e az elvárható színvonalnak és itt kerül a képbe a finanszírozás kérdése. Ki lehet számolni, hogy a remekművek méltó megszólaltatása mennyibe kerül, és erre biztosítani kellene a megfelelő összeget. Akkor máris nem azokon a pokoli fogalmakon kell gondolkodni, hogy piacgazdaság, költséghatékonyaság. Hiszen nem lehet kevesebb próbával, kevesebb muzsikussal – és ezért rosszul – eljátszani Mozart g-moll szimfóniáját. Annak nincs értelme. Mindegyik zenekarnak van létjogosultsága, így nem a megszüntetés a megfelelő út... Végezetül nagyon fontosnak tartom azt hangsúlyozni, hogy mindaz, amit elmondtam, nem egy idealista fantazmagóriája, hanem egy két lábbal a földön álló muzsikuskok sokéves szakmai tapasztalata.

R. Zs.